

Stefano Maria Cingolani, filòleg especialista en autors medievals catalans, analitza en el llibre 'Historiografia, propaganda i comunicació al segle XIII: Bernat Desclot i les dues traduccions de la seva crònica' les fantasies del cronista, utilitzat fins ara com a font fiable pels historiadors.

El llibre *del rei En Pere*, la famosa *Crònica* de Bernat Desclot, és considerada una de les millors, d'entre les quatre grans cròniques medievals catalanes, tant pel seu mèrit literari com per la confiança que mereix en general la informació, molt detallada, que hi forneix. Els historiadors l'han pres per una font fiable, font que sovint és l'única que existeix sobre els fets que relata, els protagonitzats per Jaume I i, sobretot, pel seu fill, Pere II, el Gran. Però un filòleg italià no hi està d'acord. Stefano Maria Cingolani (Roma, 1956), especialista en literatura medieval catalana, ha descobert que Bernat Desclot no és de fiar: ha descobert que l'enigmàtic cronista manipula intencionadament els fets a través d'operacions literàries de maquillatge i fins i tot d'invenció.

L'estudiós ha analitzat punt per punt el relat que fa Desclot dels fets històrics reportats, bo i contrastant-los amb fonts documentals coetànies, i ha arribat a la conclusió que el cronista sacrifica el respecte al relat verídric per mitificar el rei Pere i poder-lo convertir, així, en un heroi cavalleresc de conducta exemplar. "La seva capacitat de crear mites el fa gran. I en aquest sentit és un gran historiador", diu.

És a dir, que Desclot fa propaganda. Per això, ha introduït aquesta paraula en el títol del seu extens estudi —de 788 pàgines—: *Historiografia, propaganda i comunicació al segle XIII: Bernat Desclot i les dues redaccions de la seva crònica*.

El volum acaba de ser publicat per l'Institut d'Estudis Catalans. Cingolani hi parla de dues redaccions perquè n'hi havia una d'anterior a la coneguda i que va ser descoberta per ell mateix, a la Biblioteca de Catalunya, ara fa quatre anys.

Precisament, quan va comparar la primera redacció amb la segona i definitiva va veure encara més clar l'interès de Bernat Desclot per justificar de totes totes l'acció del rei Pere i acostar-

La 'Crònica' de Desclot no és de fiar

se a la versió "oficial" de la història. És a dir, per fer-li propaganda.

La investigació neix d'un projecte acadèmic historiogràfic que el filòleg va haver de presentar per optar a un concurs de càtedra de filologia catalana a la Universitat d'Alacant.

Investigador a temps complet.

Per sortir per a la investigació, el filòleg italià no va aconseguir la plaça i s'hi va poder dedicar de ple, gràcies a una ajuda de l'Institut d'Estudis Catalans. En no donar classes, la jornada de recerca ha estat completa. I un treball al qual ha dedicat dos anys intensos hauria trigat quatre o cinc vegades més pel cap baix si hagués treballat de professor. Això, suposant que l'estabilitat econòmica i la rutina acadèmica no l'hagués desanimat, com es dona tan sovint.

Aquesta circumstància personal explica no només que en dos anys hagi pogut omplir gairebé vuit-centes denses pàgines farcides d'erudició, hipòtesis, tesis i reflexions, sobre la *Crònica* de Desclot i tots els restants textos, contemporanis i posteriors, que parlen dels fets que s'hi reporten, sinó que, abans, va poder treballar en una nova edició crítica de *Lo somni* de Bernat Metge. Enllestida mentre estudiava la *Crònica* de Desclot, l'acaba de publicar Barcino a "Els Nostres Clàssics".

Stefano Maria Cingolani es va fer conèixer com a medievalista català amb un estudi sorprenent i brillant, insòlit en la nostra cultura, l'assaig *Joan Roís de Corella: la importància de dir-se honest* (Editorial 3i4. València, 1998), amb el qual va obtenir el premi Joan Fuster.

“Fins ara no s’havien reexaminat totes les fonts coetànies a la *Crònica de Desclot* de manera completa, com he fet jo ara”, ens diu Cingolani. “Estudiant-les –continua– es pot comprovar com Desclot canvia els fets, els manipula o, si no són prou exemplars, fins i tot els amaga, i com utilitza la història per crear una versió determinada, que és la versió oficial que el rei Pere volia donar del seu regnat. Com que la imatge de Pere el Gran que ens han donat els historiadors és encara ara la de Desclot, hem de concloure, per tant, que tenim una història nacional feta sobre mites i fabulacions, sobre literatura.”

Per poder convertir el rei Pere en un heroi, Desclot arriba fins i tot a tornar una derrota en victòria.

De derrota a victòria. Al llarg de tot un capítol, Desclot narra, amb enorme riquesa de detalls, la batalla de Santa Maria d’Agost del 1285 contra els francesos, als voltants de Girona, presentada com una victòria personal del rei Pere. Desclot fa guanyar la batalla al rei Pere, malgrat que els enemics, escriu, estan armats de cap a peus i els catalans, no.

Es l’única batalla de terra de cert relleu, ja que la més important, la que va significar la derrota definitiva dels francesos, va ser naval, la de l’estol de Roger de Llúria, en aigües empordaneses. Gràcies a aquesta riquesa de detalls, l’historiador Coll i Alentorn es va basar gairebé exclusivament en el testimoni de Desclot, reduint les altres fonts a simples anècdotes, o a informacions errònies i desviades.

La notícia, essencial i freda, sense cap mena de manipulació o revisió, reportada pels *Annals de 1285*, testimonia clarament que no va ser una victòria i que, a més, el rei hi fou ferit i fins i tot que va ser capturat, si bé va aconseguir alliberar-se. Altres fons documentals, catalanes i franceses, confirmen que no va ser cap acció estratègica dels catalans, sinó una trobada casual entre tropes franceses i catalanes, i que, a més, mentre que el rei i el seus pensaven atacar un comboi francès, van ser presos de sorpresa i desorganitzats. Més encara, segons diverses fonts, el rei Pere i la seva companyia, descoberts pels espies francesos, van ser seguits i se’ls va posar una emboscada, en la qual van caure.

La invenció de Desclot, diu Cingolani, maquillaria, amb un acte de valentia i de menyspreu per a l’enemic, una manca greu en les mesures de seguretat de l’expedició, potser a causa de l’arriscada maniobra d’acostar-se excessivament a la ciutat de Girona, assetjada pels francesos, o, senzillament, un cas desafortunat.

En aquest cas, la narració de Desclot va provocar enormes dificultats a l’historiador que més l’ha seguit i estudiat, Ferran Soldevila. El seu olfacte d’historiador, i el seu coneixement de la documentació d’arxiu, van xocar amb la

gran confiança, que Cingolani veu exagerada, a voltes, en el testimoni del cronista.

Desclot tanca la narració dient que el rei, acabada la batalla, se’n va a dinar a Santa Pau, a la Garrotxa, “on mai no s’havia vist home tan alegre i joiós com el rey fou aquell dia”. “O és un darrer toc de vernís, per part de Desclot –diu Cingolani– per transformar en positiu un episodi que no ho fou, o és que el rei tenia prou motius de ser feliç, però per raons força oposades a les de Desclot: no per haver guanyat una batalla, sinó per haver salvat la pell i haver escapat viu del desastre.”

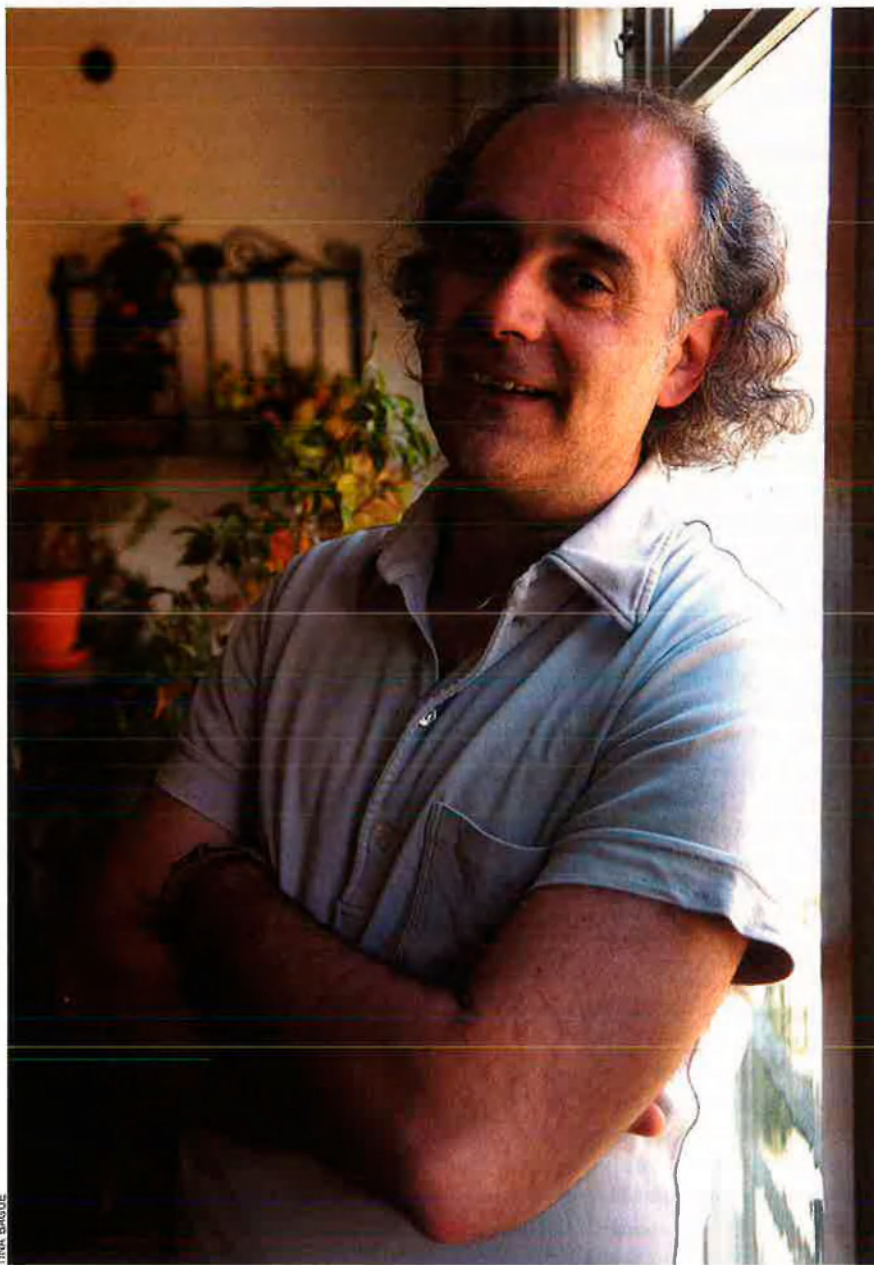
També planteja problemes de fiabilitat el relat de la gran victòria naval de l’estol de Roger de Llúria, narrat amb gran riquesa de detalls. Són qüestionables l’emplaçament precís de la batalla, si fou una o dos, i l’exacta cronologia dels esdeveniments. Cingolani mostra que molts aspectes de la versió de Desclot, seguits pels historiadors, són discutibles i en defensa uns de diferents.

Imprecís, per literari. Desclot, recorda Cingolani, no organitza el seu relat del regnat de Pere II en forma de biografia, i, en comptes de fer un retrat del rei, en va escampant elements, al llarg de la narració. I si en la primera redacció és precís en les dates, a la segona es fa imprecís i utilitza fórmules temporals més genèriques, imprecisió que té exactament aires de literatura.

Això es veu, per exemple, ens diu Cingolani, en l’itinerari pel regne de València, un cop coronat rei. “Si el que conta Desclot de l’activitat incansable del nou rei és prou cert –diu el filòleg–, això que és fortament literari és la manera de presentar-nos aquesta mateixa activitat, amb una vida de campament sense descans, més adient per a un almogàver o, en el millor dels casos, per a un cavaller de novel·la que per a un rei, tot i ser un rei guerrer.”

Un dels relats que Cingolani jutja més fantasiós i literari de Desclot és, curiosament, un dels que Ferran Soldevila creu més sincer i verídic, el desafiament del rei Pere a Carles d’Anjou, rei de Nàpols, el Desafiament de Bordeus, del 1282. Els historiadors posteriors, interpretant la història d’anecdòtica, no li han dedicat cap atenció especial i no li han pogut veure el llautó.

Tombe de Pere el Gran, Pere II de Catalunya-Aragó (València, 1240 – Vilafranca del Penedès, 1285), fill de Jaume I, al monestir de Santes Creus. El rei protagonitza la *Crònica de Bernat Desclot*, el *Llibre del rei En Pere*.

TINA BACQUE

Stefano Maria Cingolani (Roma, 1956), especialista en l'obra de Joan Roís de Corella i Bernat Metge, presenta ara una recerca historiogràfica relacionada amb la Crònica de Bernat Desclot.

Cingolani posa a la picota la lectura política que Desclot fa de tot l'episodi i les interpretacions que elabora de la conducta del rei. A més, segons el filòleg, Desclot s'inventa una gesta –aventura que mereix tot el crèdit de Soldevila– la peripècia que el rei pateix a prop de Tarassona, de tornada de Bordeus, que ha de salvar una emboscada que li prepara Juan Núñez de Lara, senyor d'Albarrasí.

Desclot, pensa Cingolani, es revela com un autèntic especialista en la creació d'un univers reial de nobles comportaments. “Però –diu– més ideal que

real, més a prop de la novel·la que de la història.” Així, Desclot presenta un rei misericordiós que demana perdó per uns errors comesos durant la batalla contra els francesos, en el discurs als seus vassalls que fa a la Jonquera quan els francesos, derrotats, hi són acampats, a l'espera de poder passar els Panissars l'endemà. “La crítica més romàntica i civilment sentimental –diu Cingolani–, començant pels mateixos francesos, no ha pogut deixar de destacar la noblesa del discurs del rei.”

Els historiadors catalans, però, ja van arrufar el nas. “Soldevila –diu Cingola-

ni– va trobar ‘una mica estrany’ aquest parlament. I Coll, que també sospitava del discurs, més encertadament escriu que les crítiques que Desclot feia al rei les ‘fa expressar hàbilment i bellament pel mateix rei’. I és que aquest to misericordiós, gairebé evangèlic envers els enemics, contrasta absolutament amb les expressions d'altres cròniques. El mateix rei, en una carta, demostra més un esperit de venjança que no de misericòrdia.”

A més, a la pràctica, de misericòrdia amb els francesos, res, recorda Cingolani. La massacre va ser tremenda i el botí, enorme. El camí era sembrat pels morts, de malaltia o en batalla, des de Girona fins a Narbona, diuen els cronistes, però Desclot modera el to de la massacre.

No pensa pas Cingolani que Desclot grapegi els fets alegrement, per potiner. “Si manipula els fets amb unes finalitats polítiques, propagandístiques, és perquè ho feien tots a l'època”, diu el filòleg italià. A més, i a diferència de Ramon Muntaner, es documenta a fons.

Resposta a la política de Jaume I.

A Cingolani li sembla més creïble, més responent a la seva intel·ligència i forma de treballar, pensar que la fabulació constant de Desclot respon a objectius propagandístics i polítics conscients. Un de molt clar és la defensa de la política del rei Pere, discrepant de la de Jaume I. “La crònica de Desclot en bona mesura pot ser vista, a més, com una resposta als valors polítics, ètics i historiogràfics defensats pel rei Jaume”, diu Cingolani.

Si l'historiador, vist amb els ulls d'avui, perd cotització, el fabulador i el polític, conclou Cingolani, es fa més gran. “Desclot –diu– supera els models acumulatius d'altres cròniques, o l'egocentrisme, políticament personalista, del *Libre dels fets* de Jaume I, per crear un mite monàrquic i, diria, nacional, estrictament català, amb una visió heroica i política alhora, en què la visió feudal de la nissaga és superada per una visió en què el rei és el representant d'un estat i per l'estat, és a dir, les Corts en general i la noblesa en particular, és ajudat, estimulat i confirmat en la seva acció.”

Lluís Bonada